

N. 22. 78 L 1637 [21]

ORATIO INAUGVRALIS
DE
COMMODIS EX GYMNASIO
IN
ACADEMIAM REDVNDANTIBVS,

IN
INTRODVCTIONE
SOLEMNII

CONRECTORIS, TERTII ET QVARTI
COLLEGARVM GYMNASII HALLENSIS,
NIMIRVM

IOANNIS HEYNI,
IOANNIS GODOFREDI TAVSTII,
ET
IOANNIS GEORGII KIRCHNERI,

D. V APRILIS, CIOIOCCXXXVI

IN AVDITORIO PRIMAE CLASSIS
PVBLICE HABITA

A

FRIDERICO AVGVSTO TENZELIO,
CONSILIARIO REGIO, SENATVS AC CIVITATIS HALLENSIS SYNDICO,
ET GYMNASII SCHOLARCHA.

Kapitel 78 L 1637 [21]

X304 7852 AK

AVDITORES ORDINVM OMNIVM
HONORATISSIMI,
TVQVE PRAEPRIMIS STVDIOSAE IVENTVTIS
FLORENTISSIMA CONCIO, PARENTVM EX-
SPECTATIO, PATRIAE SPES, NOSTRAE
DELICIAE ET GAVDIVM.

MINISTIS, credo, meminisse certe ex huius gymnasii luctu potestis, eius temporis, quo morte praematura IOANNIS CHRISTIANI FELSCHII, et discessu inopinato GODOFREDI KRAVLII huic lyceo acerbissimum infictum est vulnus. Horum virorum piorum et de re litteraria optime meritorum obitus lugebat SENATVS amplissimus, qui obsequentissimos non modo *ciues*, sed et diligentissimos huius lycei *praeceptores* amiserat. Lugebatis et vos, huius GYMNASII MODERATORES, non *collegas* modo facillimos et suauissimos, sed *fratres* cordatos, qui sine vlla liuoris suspitione amorem in omnes aequaliter dispensabant. Vos praecipue, ADOLESCENTES OPTIMI, deplorabatis viros, qui fidem et industriam in expoliendis et conformandis vestris ingeniis plane singularem adhibuerunt. Vestra calamitas me mouebat, et non sine animi perturbatione vehementer deflebam fortunas vestras, quum vos praceptoribus industriis orbatos conspicerem. Vbi aut quando pares FELSCHIO et KRAVLIO magistros reperietis? mecum reputabam. Sed summi NVMINIS prouidentia atque SENATVS amplissimi EPHORORVMque spectatissimorum cura effectum est, vt, post aliquam temporis mo-

moram, ac post nonnulla, quæ intercesserunt, impedimenta, more maiorum electi, et a SENATV amplissimo, gymnasii huius patrono, vocati et confirmati sint viri elegantiorum litterarum nitore et morum suauitate conspicui. Hi ita nobis commendati, videntur nostri mœroris hoc die finem attulisse. Quum autem ex SENATVS amplissimi auctoritate sollempniter a me *inaugurandi*, et ex consuetudine, multis retro annis recepta, publice in hoc loco verba facienda sint; breuibus *DE COMMODIS EX GYMNASIO IN ACADEMIAM REDVNDANTIBVS* agam: suam deinde recens constitutus *CONRECTOR* addet orationem *DE COLLAPISIS MEDIO AEVO LITTERARVM STVDIIS*. Denique hic adus *precibus, piis hymnis et gratulationibus* finiatur.

NON exspectetis, *AVDITORES SVIS QVISQVE ELOGIIS CONDECORATISSIMI*, verborum ornatum et aptam argumentorum dispositionem; ea enim, quæ dicendi magistri in *oratore* desiderant, ut præsertim est non intermissa dicendi consuetudo atque exercitatio plane mihi desunt. Foro enim quum ego quotidie adfixus, et concatenatis laboribus publicis semper occupatus sim, raro mihi ea contingit felicitas, ut aures forensi strepitu defessas elegantiorum litterarum suauitatibus recreem. Quare quum aliqua commemoro, quæso vos pro singulari humanitate vestra, ut orationi meæ patientes aures accommodetis.

ADMIRABILI naturæ instituto magna ingeniorum studiorumque *varietas* datur. Nam quum singuli suæ videantur commoda animique propensionem sequi, omnes tamen communitati generis humani seruiunt, etiam inficui et inuiti, si arti libero homine dignæ sint dediti. Sunt, qui *cælestis doctrinæ* sacrorumque monumentorum, quæ adflatu diuino concitati viri conciderunt, intelligentiæ se totos tradunt. Alii *iuris legumque*, quibus respublica continetur, prudentiæ inuigilant. Nonnulli *salutaribus artibus*, pestes morbosque corporis sanandi, student. Multi suas cogitationes et operam conferunt aut ad abditas *rerum naturalium* causas inquirendas, ad motus siderum obseruandos, ad orbis cælestes terræque fines metiendos; aut ad disciplinam diserendi, et subtiliter verum ad amissim rectæ rationis limandi, aut ad excolendam viuendi artem, aut ad scientiam respublicas condendi, aut conditas seruandi.

HAECCE studia quum mira sciendi cupiditate hominum generosas mentes ita inflamment, ad *academias*, in quibus hæc docentur, iuuenes quotidie conuolant, utque hisce ad sui vtilitatem et reipublicæ decus informentur, flagitant. Sed dolendum sane, inter hos dari multos, qui eas litteras in pueritia non imbiberunt, quæ omnium doctrinarum fundamentum sunt. Vnde fieri solet, ut sine fructu et laude eas tractent, quum nesciant, quæ via

sequenda sit, vt gloriam et vtilitatem ex lucubrationibus suis consequantur. Neglecto *grammatico* et *linguarum* in scholis studio, nec docentes intelligunt, nec, quid in optimis libris contineatur, sciunt. Non me fugit, iam existisse eruditos, qui omnia studia, quæ in scholis traduntur, atro norarint carbone, et iuuentuti ea amplectenda disuaserint. Hi prouocant ad *SCALIGERI* de grammaticorum grege elogium:

Plus panitet me temporis, quod impendi

In grammaticas, et leues locutores,

Vanas poetarum atque perditas nugas,

Quam barbarorum, quæ leguntur in libris.

Hæc est mearum tota summa summarum:

Sultum ac supinum plumbeique delirii est,

Rebus relictis consuescere in verbis.

QUIS hic non videt, virum eruditum non vsum, sed abusum damnare? Ridendus sane foret, si quis id vnice per omnem vitam ageret, vt modo syllabam, numquam de republica male meritam, in exsilium mitteret; modo ab alio eiectam ac veluti deportatam in integrum restitueret; et ita vitam hisce nugis consumeret. Imperator *MAXIMILIANVS*, adnotante *IOANNE CVSPINIANO*, dixisse fertur: *Si hodie præceptor meus PETRVS viueret, efficerem, vt imperite institutionis illum paniteret.* Forte hic ludi magister ex grammaticorum grege fuit. Superuacaneum ducō, in laudes *grammaticæ* excurrere, vobisque eius vtilitatem et vsum multis rationibus demonstrare: poesin, historiam, ceteraque studia sine ope *grammaticæ* numquam recte addicimus. Quapropter gymnasia et scholas optimi maiores nostri instituerunt, in quibus hoc studium et alia necessaria ad vitæ ornatum et vtilitatem facientia florerent, vt ex iis iuuenes preparati et bonis artibus instructi ad academias non sine insigni fructu proficisci queant.

QVEMADMODVM diligentissimi solent agricolæ, priusquam semina proiciant, terram conscindere aratro, vepres adurere, filices remouere, sulcos omni diligentia præmollire, vt quam optime grana foueantur: ita iuuentutis moderatores adolescentum animos, si quid in eis fortasse vitii reperiatur, prius repurgant, deinde ad percipienda liberalium artium semina præparant, vt fructum in academiis et in omni vitæ genere vberimum et amplissimum adferant. Præterea tradunt artem, quæ in artibus humanis omnium princeps est, *artem scilicet vitæ recte et sapienter instituendæ.* Quam qui ignorat, licet omnem arcana sapientiæ doctrinam possideat; in vita tamen agenda perinde hallucinabitur, ac si in obscuro et inuio, nullisque trito hominum vestigiis saltu oberret, vt sæpius, vbi sit et quo se ferat, dubitet, sæpius impingat, sæpi-

pi

V
pius in abrupta deducatur, non raro specie veri virtutisque aut se ipsum fallat, aut ab aliis fallatur. Ut enim substructionis atque nauigii fundamentum stabile atque firmum esse oportet, alioquin in ædificio, quidquid superstructum fuerit, derepente corrui; nauigium autem vitiatum fundo facile mergitur: ita nemo in aliqua liberali arte progressus facere potest exopratos, nisi prius hac arte bene percepta. Egregie falluntur illi, qui, arte hac neglecta, ad academias properant; magno enim in periculo sunt, ne sirenum, id est, voluptatum blanditiis decepti, et a recto itinere abducti, in vada et scopulos deferantur.

TACEO summorum *poetarum* lectiones, quæ in gymnasiis quotidie instituuntur. Quid illis iucundius? in quibus et clarorum hominum laudes et improborum vituperationes, belli togæque præcepta vtilissima, et locorum amœnissimas descriptiones videre licet. Qui in iuuentute poetarum optimorum lectioni sedulo vacarunt, ad altiora pergentes in legendis auctoribus ecclesiasticis, iuridicis, medicis, philosophicis, facilius eos intelligent, quam qui horum cognitione destituti sunt. Scimus enim omnes, quantum lucis omnibus fere disciplinis per poetarum scripta assusum sit. Mitto hoc loco de *historia* multa disserere, de qua verissime CICERO pronuntiauit, quod *sit res sitis temporum, lux vetustatis, - - ut, si quis nesciat, quid, antequam natus sit, acciderit, is semper puer esse videatur. Quid enim est ætas hominis, nisi quum memoria rerum veterum cum superiore ætate contexitur?* Quis igitur, si integer sit animi, putet, illum, qui iudicio CICERONIS semper puer est, virum doctum et consummatum posse euadere?

QUAMVIS cetera, quæ non attigi, *humanitatis studia*, quæ in gymnasiis instillantur, sua laude haud careant, vitæque academicæ inferuiant: tamen *pietatis* studium omnia antecellit. Hæc pietas mentis nostræ est clarissimum lumen, vitæ humanæ præcipua moderatrix. Quam enim sine hac obscura, quam rudis, quam imperfecta, quam denique calamitosa esset hominum vita! Hanc itaque tota mente atque animo semper colamus, hanc omni studio prosequamur.

PONITE vobis ante oculos, AVDITORES ORDINVM OMNIVM HONORATISSIMI, iuuenem pietate humaniorumque litterarum scientia ornatum. Quis non placidos eiusmodi adolescentis mores, et pane maturam in florenti ætate prudentiam exosculetur? Quis non talem iuuenem admiretur, qui nulla proteruitate, nulla petulantia, nulla libidine trahatur ad dedecus; sed ad studium virtutis et honoris inflammatus, nullam iucundiorem aut beatiorem vitam esse iudicet, quam in optimis disciplinarum artibus ætatem suam contereere? Annon ille iuuenis amandus? nonne summis laudibus extollendus? Quantum commodum ex vita, moribus, scientiis huius iuuenis in gymnasio antea formati non percipiet academia? Collegia

sedulo frequentabit, ad ea se præparabit, omne, quod ad augendam doctrinam facere ipsi videbitur, omni studio, cura diligentiaque providebit, ne quid omnino committat, quod sibi vitio verti possit.

CONFER huic effrenatum alium adolescentem, multis vitiis diffluentem, inhumanioris intemperantiæ sordes inuerecundo omnino abusu feruillis cuiusdam libertatis accumulantes, quem neque ratio, neque existimatio populi, neque leges sapienter institutæ possunt a turpitudine reuocare, qui sprete religione, contemptis disciplinis, corporis voluptatem saltem sequitur. Quanta incommoda talis sanæ rationis hostis academiis adferat, quotidiana loquitur experientia.

SED nos quasi desperatos illos relinquamus, qui omnis veræ laudis expertes nihil, quod vile sit, audire, nihil discere desiderant. Vobiscum mihi sermo est, *egregii iuuenes*, qui nihil doctrinis amabilius, nihil virtute pulchrius esse satis intelligitis. Vos, qui optimis litteris iam estis dediti, doctissimorum præceptorum exemplis admoniti, ipsa denique natura ac ductu rectæ rationis impulsus; vos, inquam, oportet ad academias non aliter quam necessariis scientiis instructos accedere, vt tum academia, tum et vos commoda exinde sentiatis maxima.

OPTAREM equidem, vt in nostro quoque lyceo omnia illa bonarum artium principia traderentur, quæ in academiis aliquando debetis addiscere, vt e. g. inter illas disciplinas numero *mathesin et physicam experimentalem*, quæ studia magnam vtilitatem et iucunditatem secum vehunt; hisce enim animus aliis studiis defessus recreatur, viaque ad detegendas veritates occultas et minus adhuc cognitatas panditur amplissima. Hisce augmentis gymnasium nostrum magis magisque effloresceret, et ad pædagogii regii, quod Glauchæ floret, salutaria instituta propius accederet, et inde adhuc maius commodum ex nostro lyceo in academiam redundaret. Verum nescio, quomodo fiat, vt, quo in commodis litterarum percensendis et examinandis hæreo diutius, eo maiori incommodo laborare videatur mea oratio, cuius vos exitum, **AVDITORES OMNIUM ORDINUM HONORATISSIMI**, tacito a me desiderio, ni fallor, efflagitatis; quare ad id, cuius causâ hunc locum conscendi, accingor.

QVOD itaque felix faustumque esse iubeat summum NVMEN, huicque lyceo salutare,

TE, IOANNEM HEYNIVM, Regiomontanum Francum, plurium, quibus eligendi ius competit, suffragiis electum, et a SENATV ciuitatis amplissimo, huius gymnasii patrono, vocatum atque confirmatum, eiusdemque auctoritate, CONRECTOREM publice pronuntio, et ad munus hoc nouum capeffendum constituo. Fidelitatem in iuuenture instituen-

da

da in *pædagogio regio Glauchensi* declarasti iam eximiam, et probasti singularem industriam, quam et in hoc TIBI demandato munere TE esse exhibiturum, certo nobis persuademus omnes.

TE porro,

IOANNEM GODOFREDVM TAVSTIVM, Giebichensteinensem, amplissimum SCHOLARCHARVM ordo rite etiam elegit, vt locum TERTII COLLEGAE occupares, TE electum SENATVS amplissimus confirmavit. Eum TE exhibuisti in officiis TIBI antea tam in *pædagogio regio*, quam in hoc lyceo concreditus, vt non solum bene de TE sperare, sed etiam confidere possit SENATVS, talem TE etiam in noua hac sparta præstiturum, qualem TE in prioribus hactenus cum laude præstitisti.

TANDEM TE etiam adloquor,

IOANNEM GEORGIVM KIRCHNERVM, Hallensem; TE SCHOLARCHARVM ordo non per plurima, sed *per omnia suffragia* elegit, SENATVSque amplissimus confirmavit. TVA eruditionis specimina nobis non incognita, omnem fidelitatem et dexteritatem in iuuentute instruenda TE adhibiturum, nobis promittunt.

CORONIDIS loco hoc vnicum adhucdum superaddere, necessarium duxi, quod mihi de beato KRAVLIO, et VOBIS, illius successoribus, TAVSTIO et KIRCHNERO nempe, inopinato quidem, sed non ita temere in mentem venit, quod scilicet non sine aliquo omine id VOBIS iam contingat, vt eodem plane ordine, quo *vir beate defunctus* sua munera scholastica successiue adgressus est, *eidem* et vos nunc ambo etiam succedatis. Notum enim est, *ipsum* per duo lustra officio *collegæ quarti* primum in hoc lyceo perfundum esse, antequam in locum *collegæ tertii* ascenderit, in quo officio vsque ad beatum obitum permanfit. TV, TAVSTI, per septem annos tenuisti spartam *collegæ quarti*, et nunc *tertii* locum occupas, atque ita pie defuncto viro in vtraque statione; TV vero, KIRCHNERE, iam locum *collegæ quarti* tenebis, atque sic *eidem* in primo, quod obtinuit, munere succedis. Parem ergo quoque adhibete industriam, et omni conatu animum vestrum eo dirigite, vt *ipsi* in omnibus actionibus et toto vitæ cursu exacte fiat similes. Vterque *ipsum* in viuis vt præceptorem venerati estis, facitote ergo, vt *eum* etiam adhuc post obitum ceu quotidianum præceptorem agnoscatis. Toti enim nostræ ciuitati optime notum est, quod vir omni laude maior exstiterit: nam siue eximiam *eius* eruditionem, siue sinceram pietatem, siue temperantiam singularem, siue constantiam animi in perferendis laboribus, siue indefessum studium *eius* in erudienda iuuenture spectatis, in singulis *eius* iam allegatis et adhuc plurimis virtutibus reperietis perfectissimum exemplar, ad quod vitam vestram instituere valeatis. Quod si igitur

igitur et vos in hisce omnibus beato præceptori et antecessori vestro pares et similes fieri studueritis, ac parem cum *ipso* fidelitatem, parem industriam, parem dexteritatem, paremque animi ardorem et constantiam in erudiendis a iuuentute scholastica et promouendis gymnasii huius commodis adhibueritis, non parua exinde in totam rempublicam et academiam quoque redundabit utilitas, nec minor VOBISMET IPSIS remanebit laus et gloria.

FINIMVS itaque sermonem hunc nostrum, sed legitime eum finire non valemus, nisi cum eo, qui Alpha est et Omega, initium et finis omnium rerum. Quare in laudes tuas, o ter sanctissimum NVMEN, quemadmodum totius vitæ nostræ institutum, ita præfens quoque oratio nostra sese resoluit.

LAVDAMVS te, æterne DEVS, qui habitas in sublimi, qui in glorioso maiestatis tuæ folio resides, et e sanctissima hac sede tua nos humiliterpentes infantulos tuos, qui nil nisi cinis et pulvis sumus, gratia tua respicis, qui ipse condidisti scholas et ordinasti eum in finem, vt officinæ Spiritus sancti essent, in quibus iuuentus ad vitæ sanctitatem et genuinam sapienciam præpararetur, vt feminaria essent, ex quibus viri pii, docti, tuique nominis amantes, ac ecclesiæ et reipublicæ maxime viles prodirent. Tua folius gratia et paterna prouidentia atque misericordia factum est, vt celebre hoc sapientiæ sacrarium in hunc vsque diem sartum tectumque permanferit. Conferua et protege illud vltcrius, benignissime PATER, omnesque in eo docentes ac discentes Spiritu tuo sanctissimo reple, vt *illi* iuuentutem sibi concreditam ad nominis tui gloriam in optimis artibus et linguis erudiant, et, quod præcipuum est, ad veram pietatem ac summam reuerenciam erga te aduèfaciant; *hi* vero, vt non nisi ea, quæ sunt recta, pia, honesta, ipsisque maxime salutaria, addiscere cupiant, et in id vnice incumbant, vt aliquando reipublicæ ac ecclesiæ saluberrima possint præfere officia. Conferua serenissimum ac potentissimum REGEM nostrum, patrem patriæ clementissimum, quo sub vmbra ac tutela illius etiam hoc lyceum nostrum floreat, augmentisque crescat felicissimis. Protege SENATVM huius ciuitatis amplissimum, lycei huius nutritorem, vt et collegium Dominorum SCHOLARCHARVM spectatissimum, curasque omnes salutares, quas in sustentationem et conseruationem GYMNASII huius impendunt, omnigena prosperitate et felicitate ipsis remunera. Idem benignissimum NVMEN vt laboribus etiam vestris, *iuuenes optimi*, paterna sua benedictione adesse velit, quo in nominis sui gloriam ac totius reipublicæ emolumentum cedant, est, quod nos omnes ex toto animo

precamur et exoptamus.

D I X I

☞):(○):(☞

N. 32. 78 L 1637 [21]

ORATIO INAUGVRALIS

DE

DIS EX GYMNASIO

IN

AM REDVNDANTIBVS,

IN

ODVCTIONE
LLEMNI

ORIS, TERTII ET QVARTI
ARVM GYMNASII HALLENSIS,
NIMIRVM

NNIS HEYNII,
GODOFREDI TAVSTII,

ET

GEORGII KIRCHNERI,
V APRILIS, CIOIOCCXXXVI

ORIO PRIMAE CLASSIS
PVBLICE HABITA

A

AVGVSTO TENZELIO,
SENATVS AC CIVITATIS HALLENSIS SYNDICO,
T GYMNASII SCHOLARCHA.

el 78 L 1637 [21]

X304 7852 AK

